

Venäläisten naisten arki ja hoivasuhteet Pohjois-Karjalassa

P i r j o P ö l l ä n e n

Venäläistaustaiset maahanmuuttajat ovat Suomen suurin yksittäinen maahanmuuttajaryhmä. Venäläisten maahanmuutto Suomeen on myös sukupuolittunut ilmiö. Maahanmuuton sukupuolittuminen on seurausta venäläisten naisten ja suomalaisten miesten välisistä avioliitoista. Tässä artikkelissa¹ tarkastelen Suomessa asuvien venäläisten maahanmuuttajanaisten, joilla on tai on ollut parisuhde suomalaisen mieheen (ns. vaimomuuttajat), ylijarjaisia perhe- ja hoivasuhteita ylisukupolvisesta näkökulmasta.

Tutkimuksen konteksti on syrjäinen Pohjois-Karjala, joka alueena tuo maahanmuuttajatutkimukseen erityisen näkökulman. Aluetta pidetään syrjäisenä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Yhteiskuntatutkimuksen valossa tietyt ilmiöt ovat tyypillisiä juuri syrjäisille alueille. Yksi leimaa-antava piirre ovat ulkomaalaisiin kohdistuvat kielteiset asenteet, jotka aikaisemman tutkimuksenkin valossa ovat tyypillisiä nimenomaan maaseutumaisille alueille ja korkean työttömyysasteen alueille (ks. Jaakkola 2005). Pohjois-Karjala on sekä syrjäinen alue että korkean työttömyysasteen alue. Pitkäaikaistyöttömiä on maakunnan reuna-

alueilla runsaasti, eikä ongelmaan yrityksistä huolimatta ole pystytty löytämään ratkaisua (ks. esim. Varis 2005). Alueen omaleimaisia piirteitä ovat myös pitkät etäisyydet, jotka asettavat omat haasteensa ihmisten arjelle (esim. kuinka työllistyä läheiseen kasvukeskukseen autottomana ja ajokortittomana).

Pohjois-Karjala on rajamaakunta, jossa sijaitsee yksi Suomen vilkkaimmista rajanylityspaikoista Niirala-Värtsilä. Tämä mahdollistaa arkiset rajanylitykset. Rajaseudulla asuvat ihmiset käyvät esimerkiksi ostoksilla rajan molemmin puolin. Myös maahanmuuttajien kohdalla raja on läsnä. Ylijarjainen arki, jota rajan molemmin puolin (Pohjois-Karjalassa ja Karjalan tasavallassa) asuvat ihmiset ovat eläneet jo useamman vuosikymmenen ajan, on muokannut Pohjois-Karjalan maahanmuuttajien profiilia. Tyypillisenä Pohjois-Karjalassa asuvana maahanmuuttajana voidaan pitää venäläistä naista, jolla on ollut tai on parisuhde suomalaisen miehen kanssa. Venäläisen maahanmuuttajanaisen suomalainen puoliso on puolestaan tyypillisesti mies, joka on joko työnsä puolesta tai muuten tottunut rajan ylittäjä ja Venäjän matkaaja.²

Pohjois-Karjala naisten migraation määränäänä on arkielämän kannalta merkityksellinen sekä positiivisesta näkökulmasta (rajan läheisyys ja lyhyt matka sukulaisten luokse Venäjällä) että negatiivisesta näkökulmasta. Negatiiviset näkökohdat viittaavat erityisesti naisten työllistymisen vaikeuteen. Venäjänkieliset maahanmuuttajanaiset ovat vain harvoin onnistuneet vakiinnuttamaan työmarkkina-asemansa Pohjois-Karjalassa. Monet naiset elävät työmarkkinoiden marginaalissa vailla vakituista

(koulutusta vastaavaa) työtä. (Ks. esim. Jokinen et al. 2011; Könönen 2011; Pöllänen 2007.) Nais-ten epävarmat työmarkkina-asetat puolestaan vaikuttavat monella tavalla siihen, miten hoiva ja hoivan organisoiminen on maahanmuuttajanaisten arjessa mahdollista toteuttaa. Epävarma työmarkkina-asema mahdollistaa sen, että naiset voivat osallistua enemmän perheenjäsentensä hoivaamiseen, koska heillä on siihen työttömänä aikaa. Toisaalta vaikka aikaa resurssina on, vaikuttaa materiaalisten resurssien vähäisyys muun muassa siihen, millaista taloudellista apua naiset voivat tarjota Venäjällä asuville sukulaisilleen.

Keskityn tässä artikkelissa tarkastelemaan ylijarajasta hoivaa ylisukupolvisuuden näkökulmasta. Tarkastelen Suomessa asuvien venäläisnaisten toteuttamaa ja vastaanottamaa hoivaa ylijarajaisessa arjessa Suomen ja Venäjän välillä. Artikkelin tutkimustehtävä on tarkastella, millaiseksi naisten ylisukupolvinen hoiva Suomessa muotoutuu? Kysyn, miten venäläiset naiset järjestävät perheen sisäisen hoivan ylijarajaisessa arjessaan. Selvitän sitä, miten hoivataan tai järjestetään hoiva Venäjällä ja Suomessa asuville perheen jäsenille ja millaista hoiva-apua naiset saavat isovanhemmilta?

Tutkimusaineisto koostuu 16 Pohjois-Karjalassa asuvan suomalaisen miehen kanssa parisuhteessa eläneen/elävän naisen haastattelusta.³ Haastateltavat olivat asuneet Suomessa vuodesta neljäntoista vuoteen. Suurin osa haastatelluista naisista oli muuttanut Suomeen Karjalan tasavallasta, Luoteis-Venäjältä ja niin sanotuilta Suomen lähialueilta. Migraatio oli useimmilla tapahtunut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisinä, niin sanottuina Venäjän myllerryksen, vuosina. Tutkimukseni metodologisen otteen olen omaksunut etnografisesta sosiaalitutkimuksesta (ks. esim. Atkinson & Hammersley 1994). Tutkimus on yhteiskuntapoliittinen analyysi venäjänkielisten maahanmuuttajanaisten perhe- ja hoivasuhteista heidän itsensä kertomana. Tässä etnografia tarkoittaa ensisijaisesti tutkimusta ohjaavaa käsitystä tiedon luonteesta. Etnografisen tieto on minulle sekä kokonaisvaltaista että moninäkökulmaista. Keskeistä on siis etnogra-

finen asenne, jossa tutkijana olen osa tutkittavaa kenttääni pyrkien silti samanaikaisesti jatkuvasti analysoimaan kentällä kokemaani ja havainnoimaani (vrt. Honkasalo 2008, 41). Marja-Liisa Honkasaloa (2008, 40) siteeraten totean, että tutkijana olen osa ammattiyhteisöni ja kentän kulttuuristen merkitysten verkkoa, omaani ja tutkittavien, ja pyrin samalla ymmärtämään ja tulkitsemaan näkemääni ja kokemaani. Kysymys on tavasta katsoa ja jäsentää maailmaa ja hyväksyä se, että etnografisen tiedon tuottamisessa on aina mukana näkökulmaisuus. Olen kiinnostunut venäläisten maahanmuuttajanaisten kokemuksista sellaisina kuin he ne minulle kertovat ja kuten ne ymmärrän. Pidän etnografiassa keskeisenä ymmärrystä siitä, että samaa ilmiötä tutkiessaan tutkija joutuu ajoittain vaihtamaan näkökulmaansa sekä aineistoa kootessaan että sitä tulkitessaan. Lisäksi sen ymmärtäminen, että tutkimukseni havainnot ovat syntyneet vuorovaikutuksessa minun ja informanttien kesken, on tärkeää (vrt. Saarinen 2010).

Perhehoiva Suomen ja Venäjän raja-alueella

Artikkelin teoreettinen viitekehys rakentuu ylijarajaisen perhehoivan viitekehysten ympärille. Hoivassa on kyse avusta ja tuesta heille, jotka eivät pärjää omillaan (Tedre 2003). Hoivattavana voi olla lapsi, vanhus tai vammainen, mutta aika ajoin hoivaa voi tarvita kuka tahansa. Hoivassa ihmisen ruumiillisuus kietoutuu yhteen tunteiden kanssa. Lähtökohtanani on, että hoivan perimmäinen tarkoitus on varjella elämää kuolemalta. Käsitteellisesti hoivassa kannattaa erottaa hoivan organisointi ja hoivatyö. Hoivatyön keskeinen ulottuvuus on sen ruumiillisuus, joka edellyttää fyysistä läsnäoloa. Emotionaalista ja sosiaalista hoivaa voi antaa etäältäkin. Hoivan organisoimisessa taas organisoija ei välttämättä lainkaan osallistu konkreettiseen hoivatyöhön. (Ks. Tedre 1999.)

Hoivan tarkastelu kulttuurisesta näkökulmasta osoittaa, että monet tarpeet, joihin hoivalla vastataan, ovat universaaleja perustarpeita. Sa-

maan aikaan tavat, joilla hoiva organisoidaan, ovat poliittisia ja kulttuurisia. (Tedre 2003; Zechner 2010.) Kulttuurisuus kattaa tavat organisoida käytäntöjä ja vastuita. Esimerkiksi Pohjoismaissa on pienten lasten ja vanhusten hoivassa yhteiskunnan vastuu keskeinen. Etelä-Euroopassa hoiva puolestaan järjestetään pääasiassa perheen sisäisesti. Neuvostoliiton ja sittemmin Venäjän hoivajärjestelyt voidaan tulkita näiden kahden mallin yhdistelmäksi. Toisaalta Neuvostoliitossa ja Venäjällä on ollut vahva julkisen vallan tuottama päiväkotiverkosto, mutta samanaikaisesti isovanhemmat, etenkin isoäidit, ovat osallistuneet laajasti lastenlastensa hoivaamiseen. (vrt. esim. Kukhterin 2000; Rotkirch 1997; 2000; Zdravomyslova 1996; ks. myös Castrén 2001.) Vanhusten hoiva puolestaan oli Neuvostoliitossa pitkälti perheiden vastuulla, eikä julkinen sektori juurikaan kantanut siitä vastuuta. Tilanne ei ole juuri korjaantunut myöskään Nyky-Venäjällä, vaan vanhusten hoiva nähdään edelleen perheiden sisäiseksi asiaksi.

Teppo Kröger ja Minna Zechner (2009, 17) katsovat ylijärjestyksen hoivan tutkimuksen olevan varsin uusi tutkimussuunta. Ylijärjestyksen hoivasuhteiden tarkastelussa voidaan erottaa ainakin kaksi toisistaan erillistä tutkimussuuntaa: toisaalta ollaan kiinnostuneita idästä länteen muuttavista palkkatyönä hoivaavista siirtotyöläisistä (esim. Timonen & Doyle 2010) ja toisaalta ollaan kiinnostuneita ylijärjestyksen perhesuhteista (esim. Bryceson ja Vuorela 2002; Pöllänen 2007; 2008; Siim 2007). Hoivasta ja hoivatyöstä on siten tullut keskeinen osa maahanmuuttokeskustelua. Hoivalle on tyypillistä sen organisoituminen kaikkialla naisten työksi, vaikka yhteiskuntien välillä onkin eroja sen organisoimisessa. Niinpä myös ylijärjestyksen perhesuhteiden hoivajärjestelyt ovat sukupuolittuneita. Ylijärjestyksen perhesuhteita käsittelevissä tutkimuksissa muuttoprosessien sukupuolittuneisuus nousee usein keskeiseksi migraatiota jäsentäväksi tekijäksi (esim. Erel 2002). Ylijärjestyksen perhe- ja hoivasuhteissa keskeistä on se, ovatko äidit arjessaan erossa lapsistaan tai muista hoivattavista, kuten isovanhemmista. Tai toisaalta, kuinka yksinhuol-

tajamaahanmuuttajaäiti voi rakentaa arkeaan ja perheensä hoivasuhteita (vrt. Erel 2002, 128). Keskeiseksi kysymyksiä näissä tilanteissa nousevat sekä itsestään selvät tunteet ja niiden luonnollistuminen että äidin ja hänen lastensa keskinäinen maantieteellinen välimatka ruumiillista kosketusta vaativissa hoivatehtävissä. Aina kun muuttoliikkeet erottavat perheitä toisistaan, kuten venäläisen maahanmuuttajanaisen omista vanhemmistaan, keskeiseksi nousevat kysymykset siitä, kuinka hoiva ja läsnäolo pystytään tuottamaan ja kuinka ne taataan niille, jotka sitä tarvitsevat (Kröger & Zechner 2009, 17). Kuinka Pohjois-Karjalassa asuva venäjänkielinen maahanmuuttajanainen pystyy järjestämään Venäjällä asuvan vanhempansa hoivan, mikäli tämä on hoivan tarpeessa? Toisaalta, kuinka maahanmuuttajanainen pystyy Suomessa pääsemään käsiksi niihin virallisiin ja epävirallisiin hoivaverkostoihin, joiden kautta hän voi taata hoivan Suomessa asuvalle lapseen?

Sukupuolikkysymyksen ohella myös sukupolvikysymys nousee keskeiseksi ylijärjestyksen hoivasuhteiden tarkastelussa. Sukupolvikysymys kehystää niin hoivaan liittyviä valta- ja hierarkiarakenteita kuin hoivan käytännön organisoimistakin. Sukupolvikysymys liittyy hoivassa muun muassa siihen, kuinka aktiivinen sukupolvi hoivaa ja organisoii hoivaa kahteen suuntaan: lapsiinsa ja vanhempiinsa. Ylijärjestyksessä perhesuhteissa tämä voi tarkoittaa kahdesta sukupolvesta huolehtimista useassa eri maassa. Kuten Kröger ja Zechner (2009, 22) toteavat, perheen sisäiset velvollisuudet eivät häviä, vaikka perheenjäsenevät eläisivätkin arkeaan ylijärjestyksellä, eikä edes maantieteellinen etäisyys poista perheenjäsenen (hoiva)vastuuta toisistaan. Täyttääkseen entisessä kotimaassa asuvien perheenjäsenten hoivan tarpeen muuttajat osallistuvat ylijärjestyksen hoivajärjestelyjen organisoimiseen. Ylijärjestyksen hoiva tulee sitä keskeisemmäksi, mitä vähäisempää on lähtömaan hyvinvointipalveluiden tai hoivapalveluiden tarjonta. Koska suuri osa globaalia muuttoliikettä tapahtuu vähemmän kehittyneistä hyvinvointivaltioista pidemmälle kehittyneisiin hyvinvointivaltioihin, muodostu-

vat perheenjäsenten väliset ylirajaiset hoivajärjestelyt keskeiseksi osaksi ylirajaisen perheiden perhesuhteita. (Kröger & Zechner 2009, 22.)

Ylirajainen konteksti tuo erityiskysymyksiä perhesuhteisiin ja hoivaan (vrt. Zechner 2010). Zechnerin (2010) mukaan ylirajaisen informaalin hoivan erityiskysymyksiä ovat muun muassa kahden valtion erilaiset sosiaalipoliittiset järjestelmät, mutta myös välimatkoihin ja kulkemisiin liittyvät näkökohdat. Raja ja rajanylitykseen liittyvät käytännöt ja konventiot määrittävät hoivan käytäntöjä ja hoivan tapoja venäläisten maahanmuuttajanaisten arjessa (vrt. Davydova & Pöllänen 2010). Rajan ylittäminen arkisena, toistuvana rutiinina niin hoivatarkoituksissa kuin muissakin tarkoituksissa (esimerkiksi bensiinin hakeminen Venäjältä) kuului monen tässä tutkimuksessa mukana olleen informantin arkeen. Hoiva arkisena ja ruumiillisena työnä tai organisointivastuuna näyttäytyy ylirajaisessa kontekstissa toisenlaisena kuin yhden kansallisvaltion sisällä. Hoivan yksi ulottuvuus on molemmissa tapauksissa ruumiillinen huolenpityö, jossa toisen ihmisen, apua tarvitsevan, ruumiillisesta puolesta huolehditaan pesemällä ja pukemalla, ruokaa laittamalla ja syöttämällä. Kuten Zechner (2006, 83) toteaa, juuri tämä henkilökohtainen hoiva on pääasiassa paikkaan sidottua ja vaatii siis sekä hoivaajan että hoivan tarvitsijan samanaikaista läsnäoloa samassa paikassa. Zechner tiivistää hoivan ylirajaisuutta pohtiessaan, että niin yhteydenpito kuin taloudellinen ja emotionaalinen tuki ovat mahdollisia myös välimatkan päästä, mutta pukeutumisessa ja peseytymisessä auttaminen sekä siivoaminen voivat onnistua vain paikan päällä tekemällä. Zechner (2006, 88) kuvaa ylirajaista hoivaa välimatkan kautta etäältä hoivaamisena:

Transnationaalisissa perheissä etäisyys määrittää hoivaa monin eri tavoin. Pitkä etäisyys ja valtioiden väliset rajat nostavat hoivan hintaa, kun matkustamiseen kuluu paljon rahaa ja aikaa. Rajamuodollisuudet saattavat hankaloittaa matkustamista, vaikka Viron ja Suomen välillä tilanne on helpottunut vuoden 1997 viisumivapauden

jälkeen. Pitkät välimatkat heikentävät hoivan intensiteettiä. Etäälle ei voi hoivata päivittäin.

Rajan ylittäminen ja raja asettaa omat ehtonsa hoivan toteuttamiselle. Fyysistä läsnäoloa vaativat hoivaan kiinteästi liittyvät ihmisen ruumiintoimintojen aikojen asettamat vaatimukset ja hoivan ennakoimattomuus tulevat ylirajaisissa hoivasuhteissa erityisellä tavalla näkyviksi. Hoivattavan tarpeet, toiveet ja tilanteet vaihtelevat päivästä toiseen ja tämä vaikeuttaa ennakkosuunnittelua. (Ks. Tedre 1999; 2003.) Hoivaan kuuluvat myös rutiinit siinä mielessä, ettei hoivaa voi tehdä varastoon vaan hoiva toistetaan päivästä tai viikosta toiseen, koska tarpeet toistuvat. Ylirajaisessa hoivassa hoivaaja on kenties suunnitellut käyvänsä huolehtimassa sukulaisestaan Venäjällä viikonloppuna, mutta hoivattavan tilanne saattaa viikon aikana muuttua odottamatta esimerkiksi sairauden vuoksi. Raja vaikeuttaa odottamattomiin tilanteisiin vastaamista, sillä esimerkiksi Suomen ja Venäjän välistä rajaa ylitettäessä joudutaan aina kysymään, kuinka kauan rajan ylitys tällä kertaa kestää (ks. Davydova & Pöllänen 2010; 2011). Toisaalta myös silloin, kun venäläisiä isovanhempia tarvittaisiin Suomeen hoitamaan lapsenlapsiaan, saattaa liikkumista rajoittaa se, ettei venäläisillä isovanhemmilla ole juuri sillä hetkellä voimassa olevaa viisumia.

Aineistoni Suomessa asuvat venäläiset naiset elivät konkreettisesti kahden valtion ja toisaalta kahden järjestelmän eli jälkisosialistisen Venäjän ja EU-Suomen välissä ja välitilassa. Heidän arkinsa koostui hoivasta rajan molemmin puolin, ja arjen rutiineista suoriutuminen vaati säännöllistä rajan ylittämistä. Monella naisella vähintään toinen vanhemmista tai joku läheinen sukulainen asui tai oli ainakin asunut Venäjällä sinä aikana, kun nainen itse oli asunut Suomessa. Hoivan näkökulmasta tämä tarkoitti, että informanttien oli toisaalta huolehdittava Venäjällä asuvista sukulaisistaan Suomesta käsin, ja toisaalta heiltä puuttui hoivaresursseja siksi, etteivät isovanhemat asuneet Suomessa.

Rajan läheisyys ja rajan läsnäolo tuli aineis-

tossa eksplisiittisesti esiin niin arjen mahdollisuutena kuin epävarmana välttämättömyytenäkin. Haastateltava esimerkiksi kertoi siitä, kuinka hänen oli Suomeen muutettuaan rajan läheisyyden vuoksi mahdollista ylläpitää hyviä ja tiiviitä suhteita Venäjän puolella asuviin sukulaisiinsa, koska he asuivat muutamien kilometrien päässä toisistaan. Hän kertoi, että koska kyse oli Suomen ja Venäjän välisestä rajasta, siis kontrolloidusta rajasta, on rajan olemassaolo otettava huomioon arjen ylläpitämisessä toimintaa suunniteltaessa. Nainen kuvaa epävarmuutta, jota Suomen ja Neuvostoliiton välinen raja asetti hänen elämäänsä silloin kun hän alun perin muutti Suomeen. Hän myös kuvasi ylläpitämisarkea, jota monet muutkin Pohjois-Karjalassa asuvat venäläiset naiset elivät kertoen muun muassa siitä, kuinka hänen sukulaisensa kyyditsivät häntä rajan yli:

P: Entäs sitten siun omat sukulaiset niin millä tavalla sie ajattelet, että miten tärkeitä ne on sulle?

H: No, minulla on äiti ja sitten tati asui Venäjän puolella Värsilässä ja sitten tatin tytär minun serkku, no joo tulevat. Sen tyttären poika on tosi hyvä, jos minä soitan hänelle jos pyydän hän aina tekee ja tulee hakemaan jotain minut, jos mulla ei oo kyytiä Venäjälle ja tämmöstä.

< - - >

H: Siksi minulla ei ole näin ikävä ja kaikki, no mulla ei ollut ikävä koska ensiksi kuusi vuotta, ensimmäistä kuusi vuotta minä asuin Värsilässä Suomen puolella, ei ollut pitkä matka kotiin.

Laajennetusta perheestä ydinperheeseen

Perheenjäsenten välinen hoiva eli perhehoiva järjestetään (hoivan organisointi) ja toteutetaan (hoivatyö) perheenjäsenten kesken ja perheenjäsenten välillä. Venäläis-suomalaisten perheiden hoivaa tarkasteltaessa myös perheen määritelmä on keskeinen, koska perhe on se yksikkö, jossa ylläpitäminen hoiva pitkälti toteutuu. Haastateltujen maahanmuuttajanaisten perhesuhteet ja perheen määrittely olivat muotoutuneet Suomeen muu-

ton jälkeen uudelleen, jos niitä suhteutetaan käsitteisiin ydinperhe ja laajennettu perhe. Ydinperheajattelu on Suomessa perheajattelun pohja (esim. Jallinoja 2000; 2006; Vuori 2001; Yesilova 2009; ks. myös Nätkin 1997). Ydinperheellä viitataan perheeseen, joka koostuu äidistä, isästä ja heidän lapsistaan (Vuori 2001, 42). Neuvostoliitosta/Venäjältä Suomeen muuttaneille maahanmuuttajanaيسille tutumpi perhekäsitys on perheen näkeminen laajempaan, useamman sukupolven laajennettuna perheenä. Laajennetulla perheellä viitataan perheeseen, jossa niin lapsen hoito- ja kasvatust vastuu kuin muukin hoiva jakaantuu vähintään kahdelle sukupolvelle, ja samassa kotitaloudessa elävät ydinperheen jäsenten lisäksi myös esimerkiksi isovanhemmat ja mahdollisesti muut sukulaiset (Rotkirch 2000).

Haastatteluissa venäläiset maahanmuuttajanaiset kertoivat, kuinka heidän käsityksensä perheestä oli muuttunut heidän muutettuaan Suomeen. Monet katsoivat, että Venäjällä perhe tarkoitti heille ydinperhettä laajempaa kokonaisuutta. Tähän laajennettuun perheeseen kuuluivat tyypillisesti ainakin omat ja puolison vanhemmat sekä usein myös omat sisarukset lapsineen. Toisaalta monet määrittivät pragmaattisesti perheeseen kuuluviksi ne henkilöt, jotka asuivat samassa kodissa. Vastavuoroinen ja ylisukupolvinen hoivavastuu käsitti usein kuitenkin laajemman kokonaisuuden kuin vain sen, että saman katon alla asuvat perheenjäsenet olisivat vastuussa toisistaan.

Suomeen muutettuaan haastateltavat mielsivät perheen yleisesti ydinperheeksi, johon kuuluivat haastateltavan ja tämän puolison lisäksi perheen samassa taloudessa asuvat lapset. Sitä muutosta, joka naisten perheen määrittelyssä oli Suomeen muuton jälkeen tapahtunut kuvaa haastateltava, joka toi esille sen, että perheen määritelmä riippuu siitä, halutaanko puhua pienestä perheestä vai isosta perheestä. Haastateltava kertoi:

P: Miten määrittelisit, ketä henkilöitä tällä hetkellä kuuluu siun perheeseen?

H: No, pieni perheeseen vai iso perheeseen?

(naurattaa)

P: Kerro molemmat mitä ne tarkoittaa, olen kiinnostunut?

H: No pieni perheessä on minä mies ja kaksi lasta, mutta iso siis siihen kuuluu hänen isä, ja minun perhe Venäjällä, se on iso perhe.

P: Entäs sitten mikä oli siun perhe Venäjällä silloin kun sie asuit Venäjällä ennen tänne Suomeen tulloo, miten olisit määritelly perheen silloin?

H: No meillä on perhe, se on kaikki mummo, ukki, minun isä ja äiti, sitten isän veli ja vaimo ja ne nämä kaikki lapset mitä ympärillä oli, ne on. He oli perhe ja on vieläkin iso perhe...

P: Onko sulla sisaruskia?

H: On, on.

P: Joo, montas sisarusta?

H: Sisko ja veli.

Sitaatista voi huomata, että venäläisten naisten tavassa hahmottaa perhe tapahtui muutos Suomeen muuton yhteydessä. He alkoivat määrittellä perhettä suomalaisen yhteiskunnan ydinperheajattelun mukaisesti. Monet informantit kertoivat, että Suomessa heidän perheenjäseniään olivat heidän puolisonsa ja lapsensa, jotka asuivat saman katon alla. Suomessa asuessaan naiset elivät myös perhemallien välitilassa. Kuten seuraava sitaatti osoittaa, haastateltava oli toisaalta omaksunut suomalaisen tavan hahmottaa sen, keitä voidaan katsoa kuuluvaksi ”pieneen perheeseen”. Toisaalta myös anoppi, joka asui maantieteellisesti lähellä ja johon yhteys oli jokapäiväistä, kuului hänen mukaansa heidän perheeseensä. Koska entinen ajatus laajennetusta perhemallista ohjasi siihen suuntaan, että läheiset ihmiset, kuten sisarukset kuuluvat perheeseen, informantti määritteli perheensä kahdella eri käsitteellä: pieni ja iso perhe. Jälkimmäiseen hän laski kaikki ne, jotka hänen ”aikaisemmassa” elämässään olisivat kuuluneet itsestään selvästi hänen laajennettuun perheeseensä.

P: Tuota, ketä siun perheeseen tällä hetkellä kuuluu?

H: Minun mies ja minun lapset kuuluu minun perheeseen. Ja sitten kuuluu anoppi kyllä minun

perheeseen, koska se on aika usein, niin kuin sillä tavalla, että se on melkein niin kuin mejän elämässä. Se tietää mitä meillä tapahtuu ja.

P: Joo, asuukse anoppi jossain tässä lähellä?

H: Se asuu X (kirkonkylä, lähellä informantin kotia) tuolla. Se aika usein käy meillä ja sillä tavalla, että me tiedämme mitä sillä tapahtuu, että jos ei soita pariin päivään, että me jo hätäilemme, että mitä tapahtunut sille. Se on lähimmäinen niin kuin perhe nyt. Mutta se suuri perhe, se on tosi suuri tietysti, siihen kuuluu kaikki sukulaiset, varsinaisesti minun siskot vaikka, ne on ihan etummaisena, sit vanhemmat, ja kaikki muutkin sukulaiset ja minun miehen sukulaiset. Ja ne on hyväksynyt minut aika hyvin, että me olemme ihan hyviä ystäviä.

P: Kiva. Entäs silloin kuin sie asuit Venäjällä, niin ketä silloin kuulu siun perheeseen?

H: Silloin kun asuimme isin ja äitin kaa kolmistaan. Tietysti me kolmista, se minun perhe oli. Ja sit vaikka siskotkin asui erillään, niin ne kuului kyllä mejän perheeseen kyllä silloin minun mielestä ihan lähimmäinen, ja niihen lapset ja niihen miehet ne kuului niin kuin silloin perheeseen. Koska se tavallaan oli minun äitin ja isin perhe ja minä olin vain osa siellä.

Kaikki informantit eivät määritelleet perhettä Suomessakaan ydinperheeksi vaan aineistosta nousi esiin muutamia poikkeuksia. Esimerkiksi Suomessa asuva venäjänkielinen nainen, jolla oli yksi lapsi entisen venäläisen puolisonsa kanssa eikä yhteisiä lapsia nykyisen suomalaisen kumppaninsa kanssa, toi esiin perheen moninaisuuden ja sen, ettei perhe rajaudu pelkästään ydinperheeseen tai niihin henkilöihin, jotka asuvat arkeaan saman katon alla.

P: Ketä sie sitten määrittelisit, että siun perheeseen kuuluu ja onko tää tilanne muuttunut siitä kun asuit Venäjällä?

H: Tarkoitat Venäjällä vai Suomessa tai?

P: Sekä että.

H: Sekä että. No, minusta kuuluu tietysti meidän lapset tai minun lapset ja X:n (nykyisen suomalaisen miehen) lapset ja lapsenlapset ja hänen vävy,

ja sitten minun pieni perhe Venäjällä, että veli, hänen vaimo, kaksi lasta ja minun äiti.

Sitaatti osoittaa konkreettisesti, että haastateltujen maahanmuuttajien perheen arki oli ylijärjestyksellistä ja useassa paikassa tapahtuvaa. Arjen rakentamista ja toimintaa säätelevät erilaiset logiikat kuin yhdessä paikassa arkeen elävien perheiden kohdalla. Niin suomalaisen puolison aikuiset lapset, jotka eivät asuneet haastateltavan, hänen tyttärensä ja miehensä kanssa samassa osoitteessa kuin hänen omatkin Venäjällä asuneet läheisensä kuuluivat perheeseen, ja tämä asetti omanlaisensa reunaehdot perheen toiminnalle ja arjen rakenteille.

Joillekin haastateltaville perhe näyttäytyi myös Suomessa ydinperhettä laajempänä kokonaisuutena, jonka sisällä perheen hoivavastuita jaettiin. Yhden haastatellun suomalaisella miehellä oli kolme veljeä, ja haastateltu nainen kertoi heidän viettävän kesäisin aikaa miehensä sisarusten ja tämän isän kanssa saman katon alla asuen. Hän toi esille tietävänsä, ettei heidän perheensä tapa ole yleinen suomalaisessa yhteiskunnassa, ja samalla haastateltava vertasi kokemuksiaan Venäjältä ja Suomesta. Informantti oli sitä mieltä, että vaikka hänen perheensä Venäjällä oli pieni, he olivat yhteisesti vastuussa toinen toisistaan, eri tavalla kuin suomalaiset. Hän korosti olevansa tyytyväinen siihen, että heidän ”suomalaisessa suvussa” perheenjäsenten välit olivat hyvät. Hän myös oletti, että hänen vaikutuksestaan aviomies piti aiempaa tiiviimpää yhteyttä veljiinsä.

Isovanhemmat hoivan resurssina

Sukupolvisopimuksen näkökulmasta katsottuna haastateltavien kertomukset osoittivat, että solmittuaan avioliiton suomalaisen miehen kanssa ja muutettuaan Suomeen venäläiset naiset joutuivat uuden tilanteen eteen. Siinä missä isovanhemmat olivat venäläisessä yhteiskunnassa konkreettisesti läsnä lastenlastensa arjessa ja hoivassa, hoivan antamisessa ja organisoimisessa, oli isovanhempien rooli suomalaisessa yhteis-

kunnassa maahanmuuttajanaisten kokemusten perusteella erilainen. Venäjällä isovanhemmilla oli velvollisuus huolehtia ja kantaa vastuuta lapsenlapsistaan, kun taas Suomessa isovanhemmat hoitivat lapsenlapsiaan vain silloin kuin heille itselleen sopii. Katja Repo (2001, 51) on todennut, että osallistuessaan lastenlastensa hoivaan ja hoivavastuun kantamiseen suomalaiset isovanhemmat tekevät tämän enemmän omasta halustaan kuin lastensa vaatimuksesta. Toisaalta aikaisempi tutkimus venäläisen yhteiskunnan perhevastuiden jakaantumisesta osoittaa, että venäläisessä kulttuurissa jaettua vanhemmuutta korostetaan erityisesti ylisukupolvisena vastuunjakona, jossa isovanhemmat osallistuvat muun muassa lastenlastensa syntymästä aiheutuvien ansionmenetyksien ja hoitokustannusten jakamiseen, ja perheajattelussa perheen keskiön muodostavat ylisukupolvinen jatkumo ”mummosta tyttären tyttäreeseen” (Castrén 2001, 92–94; ks. Rotkirch 1997, 246–247; myös Rotkirch 2000). Voidaan myös kysyä, onko tilanne, jossa venäläiset isovanhemmat osallistuvat lastenlastensa arkeen varsin paljon ja varsin konkreettisesti, seurausta Neuvostoliiton ja Venäjän taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta pikemminkin kuin venäläisestä perhekulttuurista. Onko isovanhempien Venäjällä ”pakko” osallistua lastensa ja lastenlastensa arkeen, koska hyvinvointivaltiolliset palvelut, jotka kattaisivat tuen esimerkiksi hoivaköyhyytilanteissa tai asuntopulan tilanteissa, puuttuvat? Onko isovanhempien välttämätöntä lapsen parhaan nimissä osallistua lastensa ja lastenlastensa elämään?

Isovanhemmuus Neuvostoliitossa ja Venäjällä

Kertoessaan kokemuksistaan Venäjällä ja Neuvostoliitossa useat haastateltavat toivat esille isovanhempien konkreettisen kasvatusvastuun ja sen, miten isovanhempien vastuu liittyi esimerkiksi asumiseen ja asumisjärjestelyihin. Haastattelussa selvisi, kuinka venäläisten isovanhempien vastuu lapsenlapsista näkyi asumisjärjestelyissä. Jos äidin tilanne lapsen

syntymän jälkeen oli taloudellisesti tai muulla tavalla epävakaa, venäläiset isovanhemmat usein huolehtivat lapsenlapsistaan näiden ollessa pieniä. Niin Neuvostoliitossa kuin nyky-Venäjälläkin asutopula on konkreettinen arjen sosiaalinen ongelma, joka tuli haastatteluissa esille. Haastateltava kuvasi tilannettaan, jossa hän oli eroamassa venäläisestä ex-miehestään. Hän totesi, että ero oli mahdollinen, koska hänellä oli asunto, johon muuttaa. Perhe oli tilanteessa, jossa heillä oli tarkoitus vaihtaa kaksi asuntoaan yhteen isompaan asuntoon. Nainen totesi, että onneksi vaihtaminen ei onnistunut ja ”*minä vain muutin pois minulla oli olemassa toinen asunto, mihin minä voisin muuttaa*”. Hänen mukaansa monilla naisilla ei tätä mahdollisuutta ollut, ja monille ainut mahdollisuus oli muutto omien vanhempien luokse.

Tämä isovanhempien konkreettinen apu asumisjärjestelyissä tuli esiin monissa haastatteluissa. Osa haastateltavista naisista oli itse lapsena asunut isovanhempiensa kanssa, ja osalle haastateltavista omien vanhempien apu lastenhoitojärjestelyissä oli toteutunut, kun oma lapsi oli jossain vaiheessa asunut isovanhempien kanssa. Myös Rotkirch (2000, 119) havaitsi venäläisten naisten elämäkertoja tutkiessaan, että venäläinen laajennetun äitiyden käsite pitää konkreettisesti sisällään sen, että toisinaan lapsenlapset asuvat isovanhempiensa luona. Tutkimukseni haastatteluaineisto osoitti, että mikäli äidin tilanne lapsen syntymän jälkeen oli (taloudellisesti) epävakaa, niin ”venäläisen tavan mukaisesti” isovanhemmat huolehtivat lapsenlapsistaan. Haastateltava kuvasi, kuinka hänen lapsensa jäi vauvana isovanhempien hoidettavaksi, jotta nuori äiti pystyi jatkamaan opiskeluaan:

H: < - - > mutta minä voin sanoa silloin kun X (tyttären nimi) oli pieni minun äiti ja sitten miehen vanhemmat auttoivat tosi paljon. Silloin kun tytär oli 2 kuukautias minä lähdin Pietariin opiskelemaan, minä jätin hänet. Se oli sen takia kun minä en voinut keskeyttää opiskelua ja jätin niin kuin sanoin tuli vaikeampi elämä, mutta minä ajattelin me selviydymme kuitenkin. Minä

suoritin yliopiston Venäjällä ja minun oli hyvä työpaikka. Minä voisin sanoa kyllä, että minä en osannut antaa paljon omaa aikaa tyttärelle ja minä kritisoin itseä siitä hirveästi. Mutta silloin minä olin nuori ja 22-vuotias, ilmeisesti minulla oli joku semmonen toinen tavoite, että opiskella, luoda uraa, se oli minulle tärkeää. Tietysti tytär oli aina hyvässä hoidossa. Hän oli joko vanhempien luona tai päiväkodissa. Venäjällä lapset menevät päiväkotiin aika nuorena. Minunkin tytär meni kun hän oli vuosi ja kuukausi.

Edellä haastateltava kertoi, kuinka hän tyttären ollessa jo teini-ikäinen, kritisoi itseään siitä, ettei viettänyt tämän kanssa tarpeeksi aikaa silloin kun tytär oli pienempi. Hän kuitenkin totesi, että tytär oli aina hyvässä hoidossa isovanhempien luona. Informantti katsoi, että niin julkinen päivähoito kuin sukulaisuuteen perustuvat hoitojärjestelytkin, isovanhemmus, voivat vanhemman (usein äidin) hoivan ohella tarjota lapselle hyvän hoivan, eli toimia lapsen parhaaksi.

Isovanhemmuus Suomessa

Haastateltavat vertasivat suomalaista ja venäläistä isovanhemmua ja olivat yksimielisiä siitä, että venäläiset isovanhemmat osallistuivat enemmän lastenlastensa hoitoon ja arkeen ylipäänsä kuin suomalaiset isovanhemmat. Verratessaan suomalaisia ja venäläisiä isovanhempia haastateltava esitti, että venäläinen isovanhemmus on itsestään selvästi myös velvollisuus, toisin sanoen velvollisuus huolehtia lapsenlapsista. Haastateltava totesi:

H: < - - > Mutta haluan sanoa, että suomalaisen niin kuin mummo ja ukki ja venäläisen mummon ja ukin ero on semmonen, että suomalaiset mummot ja ukit vain hoitaa silloin lapsia kuin niillä on aikaa tai ja niillä on niin kuin halu. Että se huono tapa niin kuin pyytää. Sillä jotenkin minusta tuntuu, että pyydä mummoa että tuleeko kahtoo lapsia, että mulla on tässä menoja tai jottain. Se voi vastata, että en minä, mulla on omia menoja sillä tavalla. Mutta Venäjällä

se on niin kuin semmonen elämäntapa, että jos sä tulee mummo ja ukki sulla pakko niitä hoitaa, että sä olet velvollinen kanssa. < - - >

Myös seuraava sitaatti kuvaa isovanhemmuiden muuttunutta roolia. Haastateltava kertoi, ettei ole tavannut suomalaisia isovanhempia, jotka osallistuisivat samalla tavalla kuin venäläiset isovanhemmat lastenlastensa hoitoon. Hän totesi, ettei tämä varmaankaan tule uutena tietona minullekaan.

P: Kerroit siitä, kun olit lapsi niin mummo osallistui lasten hoitoon, niin oliko tää että mummo osallistui näin konkreettisesti tiedätkö tai muistatko omista koulukavereista?

H: No, siinä on tietenkin se ero meillä päin mummot osallistui hyvin aktiivisesti lasten hoitoon. Tässä sitä ei niinkään. Ja huomasin sen, että tässä kyllä mummot ei edes halluu sitä, mutta meillä päin se on ihan tapa, että mummot osallistuu ja ukit hyvin aktiivisesti siihen asiaan. Siinä on tietenkin suuri ero tähän. Minä en tässä oo vielä tuota nähnyt semmosia mummoja tai ukkeja tai kuullut, että se joka oisi niin aktiivisesti osallistuneet, lasten hoitoon niin kuin omien lapsenlapsien. Minusta se on yleisesti tunnettu tosiasia se, että varmasti oot sinä ennen kuullut sitä.

P: Joo, oon.

Suomalaiset isovanhemmat eivät osallistu lastenlastensa elämään yhtä paljon kuin venäläiset isovanhemmat. Monella haastateltavalla oli myös sellainen tilanne, että suomalaiset isovanhemmat olivat joko kuolleet tai niin iäkkäitä, etteivät voineet enää konkreettisesti osallistua lasten hoivaan tai lasten kasvatukseen. Useat haastateltavat totesivat, että vaikka suomalaiset isovanhemmat osallistuisivatkin heidän perheensä elämään, siitä huolimatta tuntui mahdottomalta luottaa suomalaisiin isovanhempiin. Suomalaisen mummon pyytämistä lastenhoitajaksi saatettiin pitää jopa hyvien tapojen vastaisena käyttäytymisenä, ja mummohan saattoi vaikka kieltäytyä.

Monissa kertomuksissa toistui se, että venä-

läiset isovanhemmat olivat edelleen arjen apuna haastateltaville ja näiden lapsille, vaikka nainen lapsineen asuikin Suomessa ja isovanhemmat asuivat Venäjällä. Myös Heli Hyvönen (2007) on saanut samanlaisia tuloksia tutkiessaan Virosta Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajaäitien arjen hoivaa. Hyvösen mukaan virolaisten isoäitien merkitys Suomessa asuvien maahanmuuttajanaisten arjen organisoinnissa on merkittävä. Venäläisten maahanmuuttajanaisten haastatteluissa tuotiin esille myös niitä konkreettisia tapoja, joilla venäläiset isovanhemmat osallistuivat lastenlastensa arkeen ja hoivaan yllirajaisesti tilanteissa, joissa isovanhemmat asuvat Venäjällä ja lastenlapset Suomessa. Näitä tapoja olivat muun muassa säännölliset vierailut Suomessa lasten ja lastenlasten luona, lasten matkustaminen Venäjälle isovanhempien luokse lomilla erityisesti kesäaikana. Samaan ilmiöön on kiinnittänyt huomiota myös kirjailija Sofi Oksanen (2003) *Stalinin lehmät* -romaanissaan kuvatessaan tarinansa päähenkilöä, jonka äiti on virolainen ja isä suomalainen. Lapsuudesta kertoessaan päähenkilö palaa usein Viron mummolaan, joka oli hänen tyypillinen kesänviettopaikkansa. Myös Hyvönen (2007) nostaa esille virolaismummoloiden merkityksen maahanmuuttajaperheiden yllirajaisessa hoivassa lasten kesänviettopaikkoina.

Venäläisten maahanmuuttajanaisten tarinoissa mummoloista lasten kesänviettopaikkoina puhuttiin positiiviseen sävyyn, vaikka kesän viettäminen mummolassa ei ollut yleinen tapa haastateltavien lasten kohdalla. Toisaalta erityisesti teini-ikäisten lasten vanhemmat kertoivat, etteivät heidän lapsensa aina halunneet lähteä isovanhempiensa luokse Venäjälle pidemmiksi ajoiksi, esimerkiksi koko kesäksi. Venäläisten Suomessa asuvien maahanmuuttajanaisten lapset, jotka olivat naisen ja tämän venäläisen ex-kumppanin välisestä liitosta, viettivät tyypillisimmin lomansa tai muuten pidempiä aikoja Venäjällä kuin ne lapset, joiden isä oli suomalainen. Haastateltava esimerkiksi kertoi, että hänen poikansa vietti edellisen kesän ukkinsa luona Venäjällä:

P: Entäs sitten isäsi?

H: No isä, kun äiti ja isä erossa, erosivat kun minä olin neljä vuotta, ja samalla tuli niin kuin meni naimisiin ja yhteyttä isän kanssa, ja tällä hetkellä kävimme lomalla usein siellä Sotsissa, Mustan meren rannalla. Ja minun poika viime kesänä oli hänen luona kuukauden.

Vastavuoroisuus hoivassa tarkoitti myös taloudellista auttamista. Se tuli esille informanttien kertoessa että isovanhemmat toivat lapsenlapsilleen Venäjältä monenlaisia tuliaisia ja tarvittavia tavaroita. Tuliaisten ja lahjojen merkitys arjen materiaalisena apuna tuli esille esimerkiksi työttömän haastateltavan kertomuksessa, kun hän kuvasi Suomen ja Venäjän välistä vaihdantataloutta. Hän kuvasi tilannetta niin, että Venäjällä asuvia sukulaisia ei pelkää autettu Suomesta käsin vaan myös Venäjällä asuvat sukulaiset toivat hyödykkeitä Venäjältä Suomeen, koska monet kulutustavarat olivat Venäjällä halvempia. Haastateltava kertoi Venäjällä asuvan mummon tuovan Suomessa käydessään lapsille monenlaista hyödyllistä tavaraa:

H: Ja tietenkin se miten ne osallistuu, niin ainahan lapset sanoo, että hei tuo meille jottain niitä musiikki, niitä cd-levyjä, videoita, jotka tietenkin siellä paljon halvempia kuin täällä, lahjoja ja tietenkin kun se äiti täällä käy ja nytkin tässä oli viime viikolla niin se sitten tuota osallistuu hyvin siihen, että nuoremman kanssa se venäjän kielen aakkoset < - - >

Edellisessä sitaatissa haastateltava nosti esille myös mummon merkityksen lasten venäjänkielen opetuksessa. Sitaatista voi päätellä, että mummojen merkitys venäjän kielen opetuksessa ja kielitaidon elinvoimaisena pitämisessä oli tärkeä arjen isovanhemmuuden funktio. Isovanhemmilla nähtiin olevan tärkeä rooli siinä, että lapset oppivat ja ylläpitävät venäjän kielen taitoa. Myös kertoessaan miksi lapsia motivoitiin puhumaan ja ylläpitämään venäjän kielen taitoaan, toivat haastateltavat esiin yhteydenpidon Venäjällä asuviin sukulaisiin ja erityisesti

isovanhempiin. Lasten oli tärkeää osata venäjää, koska muuten yhteydenpito Venäjällä asuviin sukulaisiin hankaloituisi.

Isovanhemmat hoivan tarvitsijoina

Venäläiset maahanmuuttajanaiset huolehtivat Venäjällä asuvista sukulaisistaan, erityisesti omista vanhemmistaan, monella tavalla. Yksi keskeinen ylisukupolvisen hoivan muoto, joka tuli esille lähes kaikissa haastatteluissa oli Venäjällä asuville sukulaisille annettu taloudellinen apu (*remittances*, ks. myös esim. Zechner 2006). Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että yleisesti maahanmuuttajat tukevat entiseen kotimaahansa jääneitä sukulaisia taloudellisesti kotimaahan suuntautuvien rahalähetysten muodossa varsin laajasti (esim. Bryceson & Vuorela 2002; Senyurekli & Detzner 2008; ks. myös Sirkkilä 2005; Tiilikainen 2007). Myös venäläisten maahanmuuttajanaisten ylisukupolvinen ja ylijajainen hoivavastuu kattaa taloudellisen ja materiaalsen avun, jota naiset tarjoavat Venäjällä asuville perheensä ja sukunsa jäsenille. Aiemmassa tutkimuksessa kotimaahan lähetettäviin rahalähetyksiin ylijajaisen hoivan muotona on kiinnitetty paljon huomiota. Siirtolaisten kotimaahan suuntautuvien rahalähetysten taloudellinenkin arvo on huomattava. Precarias a la derivan *Hoivaajien kapina* -kirjassa (2009, 332) todetaan, että kotiin lähetettävien rahalähetysten arvo on jopa niin suuri, että se pitää esimerkiksi Meksikossa yllä kokonaisia kyliä. Rahalähetysten arvoa ja toisaalta globaalin siirtolaisuuden määrää kuvaa myös se, että siirtolaisten kotiin lähettämät rahalähetykset muodostavat toiseksi tärkeimmän kansainvälisen rahavirran öljytuottojen jälkeen (ibid.). Zechner (2006) esittää, että perheenjäsenten välisessä ylijajaisessa huolenpidossa tapahtuu konkreettisen hoivatyön (esim. kylvettäminen ja ruuanlaitto) ohella myös perheenjäsenten taloudellista auttamista. Hänen mukaansa niin sanotussa lännessä asuvat maahanmuuttajat (yleensä naiset), jotka ovat muuttaneet entisestä kotimaastaan korkeamman elintason maahan, pitävät taloudellisesti

huolta myös entiseen kotimaahansa jääneistä sukulaisistaan. Warkentin ja Mikkonen (2004) ovat venäläisten naisten suomalaisia aviomiehiä tutkiessaan huomanneet, kuinka etenkin ne suomalaismiehet, joiden parisuhde venäläiseen naiseen on kariutunut, ovat kertoneet olevansa tyytymättömiä siihen, kuinka heidän naimisissa ollessaan tuli taloudellisesti pitää huolta myös vaimonsa Venäjällä asuvista sukulaisista.

Se taloudellinen apu, jota Pohjois-Karjalassa asuvat venäläiset maahanmuuttajanaiset antoivat Venäjällä asuville sukulaisilleen, on varsin monipuolista, mutta haastatteluissa ei tullut esille, että rahalähetykset olisivat yleisesti käytetty taloudellisen avun muoto. Yksi keskeinen ja käytännöllinen selitys tähän lienee se, että rahan lähettäminen Suomesta Venäjälle on kallista ja monimutkaista. Toisaalta lyhyt maantieteellinen välimatka, rajasta ja rajanylityksestä huolimatta mahdollistaa sen, että suuri osa informanteista kävi säännöllisesti sukuloimassa Venäjällä. Haastateltavat kertoivat auttavansa Venäjällä asuvia sukulaisiaan monella tavalla Venäjällä vierailujensa yhteydessä. Suomesta vietiin Venäjälle niin lääkkeitä, vaatteita kuin ruokatarvikkeitakin. Vastavuoroisesti Venäjällä käydessä samoja hyödykkeitä tuotiin Suomeen, koska ne ovat yleensä Venäjällä halvempia.

Monet haastateltavat auttoivat Venäjällä asuvia sukulaisiaan myös suoraan rahallisesti. Suomessa asuvat tyttäret pitivät huolta erityisesti rajan läheisyydessä asuvista vanhemmistaan. Haastateltava esimerkiksi kertoi, että hänen äitinsä asui Venäjällä hänen asunnossaan, jota hän itse ylläpiti (vrt. myös Huttunen 2006). Hän kertoi yllirajaisesta arjestaan:

H: Minä voin sanoa, että minä melkein elätän omaa äiti. Hän nyt asuu minun asunnossa, no tietysti hän hoitaa tämän asunto ja niin kuin vartijana, mutta kuitenkin. Hän jätti minun veljelle oman asunnon ja muutti minun asuntoon asumaan. Ja minä olen tehnyt remontin kotona, ja minä annan joka kerta kun menen sinne, minä annan rahaa ja minä tuon Suomesta tavarat esimerkiksi nyt kun siellä ei oo lämmitystä. <--> Periaatteessa minun

mielestä minä järjestän kaikki asiat. Ja aina kun minä menen minä tuon myös ruokaa, ja kaikki mitä hän tilaa. Jos tarvitsee joku erikois niin kuin sukkahousut, kun hän on kipeänä, minä menen ja ostin just niitä mitä hän tarvitsi. Aina hän jotain tilaa ja minä yritän tuoda hänelle.

Taloudellinen ja materiaallinen apu ei ollut ainoa informaalin hoivan muoto, jolla venäläiset maahanmuuttajanaiset sukulaisiaan auttoivat. Haastateltavat kertoivat auttavansa niin omia Venäjällä asuvia vanhempiaan kuin Suomessa asuvia appivanhempiaan esimerkiksi kotitöissä. Hoivan näkökulmasta yllirajaisuus ja rajan ylittäminen asettivat hoivatyölle ja hoivan organisoinnille erityisvaateita. Informantit eivät kuitenkaan tuoneet haastatteluissaan esille sitä, että rajan ylittäminen tai rajamuodollisuudet erityisesti haittaisivat heidän yhteydenpitoaan omiin Venäjällä asuviin vanhempiin tai sukulaisiin. Monet kertoivat käyvänsä säännöllisesti Venäjällä sukuloimassa, ja he kertoivat auttavansa samalla vanhempiaan arjen askareissa. Monilla informanteilla oli sekä Suomen että Venäjän kansalaisuus ja tämä helpotti Suomen ja Venäjän välisen rajan ylittämistä. Informantit kertoivat, että heidän Venäjällä asuvilla vanhemmillaan tai sukulaisillaan, joiden hoivaan he itse osallistuivat, oli Venäjällä joku läheinen henkilö, joka huolehti vanhuksen arjen hoivasta ja konkreettisesta hoivatyöstä. Kukaan haastattelemistani naisista ei ollut Venäjällä asuvan vanhemman tai sukulaisen hoitovastuussa yksin, ilman Venäjällä asuvan sukulaisen apua. Tällainen avustavan hoivaajan rooli sopii yllirajaiseen hoivaan paremmin kuin tilanne, jossa olisi yksin tai ensisijaisessa vastuussa toisessa maassa asuvan sukulaisen (ruumiillisesta) hoivasta.

Naiset kertoivat osallistuvansa ruumiillisen hoivatyön tekemisen sijaan vanhempiensa ja sukulaistensa hoivan organisointiin. Hoivaa vailla oleva vanhempi saattoi olla venäläisessä vanhainkodissa, mikäli vanhemman tila oli sellainen, että hän tarvitsi jatkuvaa huolenpitoa tai Venäjällä ei asunut ketään läheistä sukulaista, joka olisi voinut toimia ensisijaisena hoivaajana.

Eräs informantti kertoi äitinsä asuneen Venäjällä vanhainkodissa, jossa hän itse kävi miehensä kanssa säännöllisesti äitiään katsomassa. Loppu-aikoina äiti ei enää tunnistanut tyttärtään, mutta säännölliset vierailut jatkuivat. Tällainen hoivan organisointi onnistuu ylirajaisesti helpommin kuin ruumiillista läsnäoloa vaativa hoivatyö. Tämän aineiston perusteella Suomessa asuvat tyttaret osallistuivat Venäjällä asuvien vanhempiensa hoivaan ja arkipäivän askareisiin siis hoivaa organisoimalla, mutta päävastuu käytännöllisestä jokapäiväisestä hoivatyöstä oli Venäjällä asuvilla sukulaisilla tai formaaleilla palveluilla. Laajennetun perheen ideologia toimi venäläisissä perheissä hyvin. Informantit näet kuvasivat sitä, kuinka heidän sisarustensa lapset tai sisarensa pitivät huolta heidän Venäjällä asuvista vanhemmistaan.

Ylisukupolvinen ja vastavuoroinen hoiva tuli esille haastatteluissa myös informantin kertoessa omasta tilanteestaan ja paineista, joita hän koki äitinsä elossa ollessa. Jos hoivan organisointia tarkastelee kulttuurisessa viitekehyksessä tulkiten organisointivastuun liittyvän hoivan kulttuuriseen ilmenemiseen, voi esittää tulkinnan, että edellisissä esimerkeissä hoivan organisoinnin erilaiset kulttuuriset käytännöt ja tavat oli löydettävissä haastattelupuheesta. Haastateltava, joka haastattelua tehtäessä hoivasi suomalaista aviomiestänsä, kertoi niistä vanhusten hoivan järjestämisen tavoista, joita hän käytti, kun hänen äitinsä oli jo hyvin sairas. Hän kertoi, että hänen odotettiin ottavan äitinsä mukaan Suomeen ja huolehtivan äidistään sillä tavoin. Haastateltava siis kertoi yhteisön odotuksista ja paineista, jotka hän kohtasi jättäessään äitinsä Venäjälle.

P: Tuota, osallistutko sie omien vanhempies elämään jollain tavalla, onko siun vanhemmat elossa?

H: No just kato äiti kuoli tänä vuonna. Mutta aina minä kävin tietysti, vaikka hän ei tuntenut minua ja viiden vuoden aikana hän ei tuntenut minua. Mutta minä aina kävin siellä, ja aina huolehdin eri tavalla että hänen vointinsa ja sairautensa (mukaan).

P: Autoitko häntä ihan materiaalisesti?

H: No autoin mutta jos mitä hän tarvitsi. Mutta

oikeastaan ainakaan venäläisittäin minä en huolehtinut tarpeeksi paljon omasta äidistä, no kun hän asui

P: Millä tavalla?

H: Venäjällä sellainen tapa, että jos tytär muutti Suomeen minun piti ehdottomasti ottaa äitini mukaan sitten kun minä muutin Suomeen. Mutta minä en ottanut häntä. Kun hän asui siellä hänellä oli erittäin hyvä asunto keskustassa ja hänellä ei ollut mitään hättää. Eikä hän halunnut, mutta hän kävi meillä hyvin paljon, hyvin ussein. Mutta minä en ottanut häntä asumaan tänne, kun täällä puhutaan suomea ja täällä televisiosta tulee vain suomenkielisiä ohjelmia, hän ei osannut. Eikä voinut tulla. Mutta koko Sortavalan kaupunki oli sitä mieltä, että miten ihmeessä tuoko nainen vielä täällä asuu Sortavalassa, sitten kun mummo sairastui totta kai piti heti viedä Suomeen, mutta taas minä en ottanut häntä. Minä vain järjestin siellä hänen asioitaan. Me X:n (miehen nimi) kanssa järjestimme. Että sillä tavalla että hän ei ollut yksin siellä, hänet hoiti hänen lastenlapsi esimerkiksi just minun vanhin veljeni poika. Hän on yli kolmekymmentävuotias mies, hänellä on oma perhe mutta he asuvat äitini kanssa ja he huolehtivat minun äitistä, no se heidän mummo myös.

P: Mummo joo.

H: Mummosta erittäin hyvin (huolehtivat).

Informantit kertovat, kuinka heidän suomalaiset appivanhempansa tarvitsivat erilaista apua arjessaan kuin Venäjällä asuvat vanhemmat. Ensisijaiset hoivan muodot, joita suomalaisille appivanhemmille tarjottiin, olivat fyysinen apu arjen askareissa sekä emotionaalinen ja sosiaalinen tuki ystävyyden muodossa. Haastateltavat kertoivat tehtäviinsä kuuluvan henkisen tuen ja juttuseuran tarjoamisen appivanhemmille. Suomalaiset appivanhemmat tarvitsivat enemmän tukea arjen askareisiin kuin Venäjällä asuvat isovanhemmat. Informantti perheineen auttoi miehensä isää arjen askareissa, mutta omaa isäänsä Venäjällä hän auttoi lähinnä taloudellisesti:

H: Tässä se vähän hänelle piristystä tai mitä, mie siellä ruuat laitan ja saunassa käyvään, että hän

(appiukko) on niin kuin sitten perheessä, mutta ei se hän niin kuin sillä tavalla, on hänkin tärkeä tavallaan että miehen isä ja lasten ukki, että.

P. Joo. No, entäs sitten kerroit jo miten osallistut appiukkos elämään mutta osallistutko omien vanhempies elämään, autatko heitä arjen askareissa tai muuten?

H: Mut rahallisesti jos tarvitsee. Mutta ei se muuta. Äitiä minulla ei ole enää, isä on melkein seitsämänkymppinen ja kyllä minä milloin siellä käyn keskustelen tai muuta tarvii jotain, vaatteita ja semmosta.

Myös seuraavassa esimerkissä informantti korosti anopin tarvitsevan seuraa ja sosiaalista tukea toisin kuin Venäjällä asuvat omat vanhemmat, joita hän auttoi materiaalisesti.

H: Omia vanhempia minä tosi paljon yritän auttaa niitä, kun niillä on sosiaalipuoli niin kuin hirmu heikko. Koko ajan niin kuin rahasta niin kuin autan niille ja kaikkea asioita tuota, mitä ne tarvii, yritän lääkkeitä ja sitä edelleen. Mutta anoppi niin kuin sosiaalipuoli ihan ok, mutta kun se on yksinäinen, ei hänellä miestä oo ja se henkisesti hirmu niin kuin heikko ja hänellä tarvitsee niin kuin jonkun kanssa keskustella ja sillä tavalla.

Rajan läheisyys ja arjen kanssakäyminen

Olen tässä artikkelissa käynyt läpi sitä, miten venäläiset maahanmuuttajanaiset järjestävät perheen sisäisen hoivan arjessaan rajan kahta puolta, Pohjois-Karjalassa ja Karjalan tasavallassa. Tulokset osoittavat, että Pohjois-Karjalassa asuvat venäläiset maahanmuuttajanaiset pitävät yllä kiinteitä perhesuhteita Venäjän puolella asuviin sukulaisiinsa. Naiset tarjoavat Venäjällä asuville sukulaisille niin materiaalista apua kuin ruumiillista hoivaakin. Pohjois-Karjala paikkana, jossa Niirala-Värtsilän rajanylityspaikka on lähellä, mahdollistaa venäläisten naisten arjessa aidon ja aktiivisen ylirajaisen arjen, jossa rajan molemmin puolin asuvat perheenjäsenet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Hoivan

näkökulmasta Suomen ja Venäjän välinen raja muodostaa myös tiettyjä ongelmia, koska rajan ylittäminen valtioiden välillä on aina ennakoimattonta ja vaatii viisumiasoiden hoitamista ennen rajan ylitystä. Ruumiillinen hoivatyö on huonosti yhteen sovitettavissa rajan ylityksen kanssa. Tutkimuksen tulokset osoittavatkin, että Suomessa asuvat venäläiset maahanmuuttajanaiset eivät ole Venäjällä asuvien sukulaistensa hoivan päävastaullisia, vaan pikemmin heidän roolinsa on täydentää Venäjällä asuvien sukulaisten hoivaa. Usein Suomessa asuvat venäläisnaiset pikemminkin organisoivat hoivaa Suomesta käsin kuin osallistuvat konkreettiseen ruumiilliseen hoivatyöhön. Venäjällä asuvien iäkkäiden sukulaisten hoivan päävastaullisena toimii joku Venäjällä asuva sukulainen esimerkiksi Suomessa asuvan naisen sisarus.

Venäläisten maahanmuuttajanaisten arjessa hoiva on ylisukupolvista ja sukupuolittunutta. Sukupolvien välillä vallitsee myös hoivan vastavuoroisuus. Hoivaa tästä näkökulmasta tarkasteltaessa suomalainen maahanmuuttajien perheiden yhdistämiskäytäntö, jossa maahanmuuttajan perheeksi katsotaan vain hänen ydinperheensä, näyttäytyy syrjivänä ja yksinkertaistavana ajatusmallina. Tutkimukseni perusteella näyttää selvältä, että venäläisten maahanmuuttajanaisten perheet ja vastavuoroiset hoivasuhteet ja niihin sisältyvät velvollisuudet ja hyödyt laajenevat ydinperheen ulkopuolellekin. Mikäli Suomessa asuva venäläistaustainen vaimomuuttaja voisi perheen yhdistämisen kautta saada vanhempansa Suomeen asumaan, olisi tästä monessa tapauksessa apua myös naisen toisinaan Suomessa kokemaan hoivavajeeseen, koska ”mummot” voisivat auttaa lapsiperhettä lastenhoidossa, ja esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittamisessa. Näin laajennetun perheen jäseniä ei perheen yhdistämiskeskusteluissa tulisi nähdä pelkästään ”riskinä ja kulueränä” vaan useissa tapauksissa, kuten tutkimukseni aineistokin osoittaa, he ovat myös resurssi ja voimavara.

Yhteenvetona todettakoon, että venäläiset isovanhemmat auttoivat Suomessa asuvia tyttäriään yleensä monella tavalla. Venäläisistä isovanhem-

mista oli apua lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Toisinaan isovanhemmat auttoivat tyttäriään myös taloudellisesti. Monessa venäläis-suomalaisessa perheessä venäläiset isovanhemmat korvasivat läsnäolollaan ja arjen avulla suomalaisten isovanhempien marginaalisemman aseman perheiden arjessa. Näyttää myös siltä, että perheiden välillä on suuria eroja siinä, millainen asema suomalaisilla isovanhemmilla on. Toisissa perheissä suomalaisten isovanhempien asema kaksikulttuuristen perheiden arjessa ja las-

tenhoitojärjestelyissä oli kapea, mutta oli myös perheitä, joissa suomalaiset isovanhemmat osallistuvat paljon lastenlastensa ja perheiden arkeen. Lisäksi haastattelujen perusteella voidaan todeta, että suomalaiset ja venäläiset isovanhemmat olivat avun tarvitsijoina erilaisessa tilanteessa. Venäjällä asuvia vanhempia ja sukulaisia autettiin lähinnä taloudellisesti ja materiaalisesti kun taas suomalaiset appivanhemmat tarvitsivat lähinnä apua arjen askareissa ja seuraa, jota naiset perheineen saattoivat tarjota.

Viitteet

- 1 Tämä artikkeli perustuu väitöskirjaani *Hoivan rajat – venäläiset maahanmuuttajanaiset ja ylijäräinen perhehoiva* (Pöllänen 2013).
- 2 Tutkimusaineistossani suuri osa haastatelluista venäläisistä naisista on kotoisin Karjalan tasavallasta. Suomen venäläisin kunta on rajakunta Tohmajärvi, joka sijaitsee Pohjois-Karjalassa. Sen väestöstä noin kolmella prosentilla on äidinkielenä venäjä. Venäjää äidinkielenään puhuvia on Tohmajärvellä noin 200 henkilöä, heistä yli 65 prosenttia on naisia. Alueen väestönkasvu on riippuvainen maahanmuuttajien määrästä. Vuositasolla maakunnan muuttovoitto on noin 400 henkeä. Se perustuu maahanmuuton lisääntymiseen.
- 3 Haastattelin Pohjois-Karjalassa asuvia venäläisiä maahanmuuttajanaisia, jotka olivat tai olivat olleet naimisissa suomalaisten miesten kanssa. Haastattelut toteutettiin eri puolilla Pohjois-Karjalaa 31.1.2003–17.11.2004. Haastattelujen pituus vaihteli noin puolesta tunnista reilusti yli kahteen tuntiin. Haastateltavat olivat haastateltuja tehtäessä 23–50-vuotiaita. Kahta lukuun ottamatta haastateltavilla oli haastattelua tehtäessä vähintään yksi lapsi. Haastateltavista osalla oli lapsi tai lapsia entisen venäläisen miehensä kanssa, osalla naisista puolestaan oli lapsia suomalaisen tai suomalaisten aiempien puolisoitensa kanssa, ja useammalla haastateltavalla oli lapsia sekä venäläisen että suomalaisen puolison kanssa. Haastattelut tehtiin suomeksi.

Lähteet

- Atkinson, Paul & Hammersley, Martyn (1994), *Ethnography and Participant Observation. – Handbook of Qualitative Research*. Eds. Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln. Thousand Oaks: SAGE Publications, 248–261.
- Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (2002), *Transnational Families in the Twenty-first Century. – The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Eds. Deborah Bryceson & Ulla Vuorela. Oxford & New York: Berg, 3–30.
- Castrén, Anna-Maija (2001), *Perhe ja työ Helsingissä ja Pietarissa. Elämänpiirit ja yhteiskunta sosiaalisissa verkostoissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 803. Helsinki: SKS.
- Davydova, Olga & Pöllänen, Pirjo (2010), *Gender on the Finnish-Russian Border: National, Ethnosexual and Bodily Perspective. – Ethnosexual Processes. Realities, Stereotypes and Narratives*. Eds. Joni Virkkunen, Pirjo Uimonen, Olga

- Davydova. Aleksanteri Series 6/2010. Helsinki: Kikimora Publications, 18–35.
- Davydova, Olga & Pöllänen, Pirjo (2011), Border Crossing from the Ethnosexual perspective: A Case study of the Finnish – Russian Border. – *Eurasia Border Review* 2:1, 73–87.
- Erel, Umut (2002), Reconceptualizing Motherhood: Experiences of Migrant Women from Turkey Living in Germany. – *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Eds. Deborah Bryceson & Ulla Vuorela. Oxford & New York: Berg, 127–146.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2008), *Reikä sydämessä*. Tampere: Vastapaino.
- Huttunen, Laura (2006), Bosnialainen diaspora ja transnationaali eletty tila. – *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Toim. Tuomas Martikainen. Tietolipas 212. Helsinki: SKS, 55–82.
- Hyvönen, Heli (2007), ”Koti on Suomessa mutta kotimaa on Viro”: Suomessa asuvien virolaisäitien transnationaaliset sosiaaliset tilat. – *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 190–217.
- Jallinoja, Riitta (2000), *Perheen aika*. Keuruu: Otava.
- Jallinoja, Riitta (2006), *Perheen vastaisu. Familistista käännetä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, Magdalena (2005), *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.
- Jokinen, Eeva, Könönen, Jukka, Venäläinen, Juhana & Vähämäki, Jussi (toim.) (2011), *”Yrittäkää edes!” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Episteme. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kröger, Teppo & Zechner, Minna (2009), Migration and Care: Giving and Needing Care across National Borders. – *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* 4:2, 17–26.
- Kukhterin, Sergei (2000), Fathers and patriarchs in communist and post-communist Russia. – *Gender, State and Society in Soviet and Post-Soviet Russia*. Ed. Sarah Ashwin. London: Routledge, 71–89.
- Könönen, Jukka (2011), Valttikorttina Venäjä. – *”Yrittäkää edes!” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Toim. Eeva Jokinen, Jukka Könönen, Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki. Episteme. Helsinki: Tutkijaliitto, 97–117.
- Nätkin, Ritva (1997), *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä*. Tampere: Gaudeamus.
- Oksanen, Sofi (2003), *Stalinin lehmät*. Helsinki: WSOY.
- Precarias a la deriva (2009), *Hoivaajien kapina*. Helsinki: Like.
- Pöllänen, Pirjo (2007), Työllistymisen mahdollisuudet ja työn merkitys venäjänkielisille maahanmuuttajanaيسille Pohjois-Karjalassa. – *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 359–378.
- Pöllänen, Pirjo (2008), Arjen käytännöt ja perhesuhteet venäläis-suomalaisissa perheissä. – *Perhesuhteet puntarissa*. Toim. Eija Sevón & Marianne Notko. Helsinki: Palmenia, University Press, 153–165.
- Pöllänen, Pirjo (2013), *Hoivan rajat – venäläiset maahanmuuttajanaiset ja ylirajainen perhehoiva*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D57/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Repo, Katja (2001), SOCCARE: WP3 *Care arrangements in multi-career families. National report: Finland*. SOCCARE Project Report 3.1. European Commission 5th Framework Programme, Improving Human Potential and Socio-Economic Knowledge Base, Key Action for Socio-Economic Research. <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/soccare/report3.1.pdf>. Luettu 3.5.2006.
- Rotkirch, Anna (1997), ”Höckelit suuren joen rannalla” – äidit ja tyttäret Venäjällä. – *Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa*. Toim. J.P. Roos & Anna Rotkirch. Tampere: Gaudeamus, 241–263.
- Rotkirch, Anna (2000), *The Man Question. Loves and Lives in Late 20th Century Russia*. Research Reports 1/2000. Helsinki: University of Helsinki, Department of Social Policy.
- Saarinen, Aino (2010), Rinnakkain ja vastakkain – naistoimijana ja -tutkijana Luoteis-Venäjällä. – *Naistutkijana Venäjän kentillä*. Toim. Meri Kulmala & Aino Saarinen. Aleksanteri-sarja 5/2010. Helsinki: Kikimora Publications, 38–65.
- Senyurekli, Aysem R. & Detzner, Daniel F. (2008), Intergenerational Relationships in a Transnational Context: The Case of Turkish Families. – *Family Relations*, 57 (Lokakuu 2008), 457–467.
- Siim, Pihla (2007), Äidit ja heidän lapsensa: Perhesuhteista neuvottelua ylirajaisissa perheissä. – *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe, työ*. Toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 218–244.
- Sirkkilä, Hannu (2005), *Elättäjyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa?* Jyväskylän yliopisto.

- Tedre, Silva (1999), *Hoivan sanattomat sopimukset. Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä*. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 40.
- Tedre, Silva (2003), Hoiva ja vanhuus. – *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Toim. Marjatta Marin & Sinikka Hakonen. Juva: PS-kustannus, 57–71.
- Tiilikainen, Marja (2007), Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. – *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe, työ*. Toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 266–284.
- Timonen, Virpi & Doyle, Martha (2010), Caring and Collaborating across Cultures? Migrant Care Workers' Relationships with Care Recipients, Colleagues and Employers. – *European Journal of Women's Studies* 17:25, 25–41.
- Varis, Sirpa (2005), *Pitkäaikaistyöttömänä maaseudulla*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 144. Joensuun yliopisto.
- Vuori, Jaana (2001), *Äidit, isät ja ammattilaiset*. Tampere: Tampere University Press.
- Warkentin, Raija & Mikkonen, Mirja (2004), In Loving Praise of Their Immigrant Wives: Finnish-Russian Marriages in Finland. – *Power and Control: Perspectives on Integration and Multiculturalism in Europe*. Ed. Kimi Kärki. Turku: The Population Research Institute & Turku University, 94–117.
- Yesilova, Katja (2009), *Ydinperheen politiikka*. Helsinki; Gaudeamus.
- Zdravomyslova, Elena (1996), Problems of Becoming a Housewife. – *Women's Voices in Russia Today*. Eds. Anna Rotkirch & Elina Haavio-Mannila. Dartmouth: Aldershot, 33–48.
- Zechner, Minna (2006), Hoivan paikat transnationaalisissa perheissä. – *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Toim. Tuomas Martikainen. Tietolipas 212. Helsinki: SKS, 83–103.
- Zechner, Minna (2010), *Informaali hoiva sosiaalipoliittisessa kontekstissa*. Acta Universitatis Tamperensis 1543. Tampere: Tampere University Press.

Tiedä enemmän

Idäntutkimus ilmestyy neljä kertaa vuodessa noin 100 sivun tietopakettina. Lehden teemoja ovat olleet mm. Putin, Rock, Mustameri ja Valta.

”Idäntutkimus on hauskan monipuolinen: perinteisen Venäjän talouden ja poliittisen tutkimuksen rinnalla käsitellään yhtä luontevasti vaikkapa teatteria, valokuvaa ja kirjallisuutta”
Jan Rydman, Tieteessä tapahtuu

”Tähän mennessä ilmestyneitä numeroita lukee ilokseen... Idäntutkimus on elävä ja ajan hermolla oleva lehti, joka ei tingi tasosta ja luottaa asiaan.” **Pekka Pesonen**, Helsingin Sanomat

Vuositilaus 28 euroa, ulkomaille 33 euroa ja opiskelijat 18 euroa

Tilaukset:
Idäntutkimus,
VIETS ry,
Aleksanteri-instituutti,
PL 42,
00014 Helsingin yliopisto,
puh (09) 1912 4175
viets-idantutkimus@helsinki.fi

www.helsinki.fi/idantutkimus